

דפי עיון

במפרשים

"ליהודים היתה אורה" אמר רבי יהודה:
אורה - זו תורה.
וכך הוא אומר:
"כי בר מצוה ותורה אור" [מגילה ט"ז]

לזכרה של: אורה מושקוביץ ע"ה
משואות-יצחק

יו"ל ע"י מ. מושקוביץ * משואות-יצחק 79858 ד.ב.שדה-גת * טל': 08-8616173 * פקס: 08-8616174

שנת תשע"ג

פרשת בשלח

א. מדרש רבה.

פרק יג' פסוק יז':
ח. דבר אחר: וְיִהְיֶה בְּשַׁלַּח פָּרְעֹה - מי אמר נ', משה אמר
נ'. משל לאחד שנעשה לבתו של מלך שושבין, וְיִהְיֶה רֹאשׁ בְּמִזְלִי, שהוא מוציאה
מבית אביה ואינו בא עמה לבית החתן לחפתה, התחיל בוכה, אמרו לו: מפני
מה אתה בוכה? אמר להם: בוכה אני שנתניעתי להוציאה ואיני בא עמה לחפתה.
כך אמר משה: צועק אני שנתניעתי להוציא את ישראל ממצרים ואיני נכנס
עמם לארץ, לכך: וְיִהְיֶה בְּשַׁלַּח.

פסוק

1. מה כפול הפסוק כאן ולמה מחפש המדרש את הפסוק כאן?
2. מה בדיוק ראה משה?
3. על מה הוא בכה?

* * *

ב. מדרשי תורה להקדוש ר' אנשלמה האשתורקי הי"ד.

פרק יג' פסוק יז': (מה שאויל ראתה) שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי, רצה בזה
כי אין ספק כי הנביאים כשיתנבאו צריכין הכנה ושוטטות מהשבה והסרת
המונעים, וזה מפורסם בכל הנביאים וזאת נבואת רבן של נביאים שהיתה מה אל
פה, ובעבור כי השינו כבוד השכינה במראה הנבואה באמרו זה אלי ואנוהו
(שרמזי) על כח שופע נבואי בלא שום הכנה ושוטטות מהשבה כי היוי) יראים
לנפשותם, ועם כל זה הראה) שהשינו כבוד השכינה עד) שהיו מראים באצבע
ר"ל שהשינו בלא עטל ובלא הרדמת החושים, מה שלא היה כן בשאר הנביאים,
ולקח יחזקאל מספני שהוא הרבה בראיות ותמונות יותר מכלן וזה שאמר מה שלא
ראה יחזקאל ר"ל שלא השיג חכף עד שהוכן מעט מעט מדרגה אחר מדרגה ועל
זה דמוהו) לבן כסר שראה את המלך (חנינה י"ג ע"ב) ר"ל שנתחדש ותמה בכל
ראיותיו בחיילותיו קודם שיראה פני המלך:

פסוק

1. פרשנו מנסה לפרש מאמר מן המאמר על גדולתם הרוחנית של יוצאי מצרים, מה ואיך?
2. פרשנו מחלק בין משה רבינו לבין שאר הנביאים, כמה?
3. מה היתה דרכו בני ישראל כאן?
4. למה הוא לקח דוקא את יחזקאל כדוגמה?
5. מה המהלך של בן כסר המלך?

* * *

כי אמר אלהים פן ינחם העם בראותם מלחמה
ושבו מצרימה (י"ג י"ז)

פירש"י אם הלכו בדרך ישרה היו חוזרים, ומה אם כשהקיפם דרך מעוקם
אמרו נתנה ראש ונשובה מצרימה, אם הולכים בפשוטה על אחת כמה וכמה
ששבו, עכ"ל. ומתבאר מלשוננו שבדאי נחמו ובודאי שבו, וזה קשה מאוד,
שהרי בפסוק כתיב מפורש פן ינחם העם ושוב, הרי דאין זה ודאי, אך
אפשר כן, ומניין לרש"י לפרש בסגנון ודאי.

אך אפשר לפרש זה עפ"י הערה אחת בלשון כי אמר אלהים פן ינחם
העם, והלשון "פן" שייך רק בבשר ודם שאינו יודע עתידות, אבל בה'
שלפניו נגלו כל עניני בני אדם ומעשיהם בעתיד, וכאן כתיב מפורש כי
אמר אלהים פן. ואיך יתכן לשון זה כלפי ה'.

ואפשר לומר, דבאמת לא הי' ספק לפני הקב"ה אם ישובו אם לא.
אך בודאי ישובו וכפירש"י שהענינה, ואך הלשון "פן" הוא כמו שרגילין
בני אדם בעת שמדברים על עתידות רעה הנכונה לבא אומרים בהמשך
הדברים הלשון "חלילה" או "חס ושלום" לכשתבא חלילה רעה זו (ואולי
טעם הדבר כדי לגדור בזה ענין פתחון פה לשטן), וידוע דדברה תורה
כלשון בני אדם (כ"פ בש"ס), וזה מכון בלשון "פן", והמשך הלשון, כי
אמר אלהים פן חלילה ינחם העם, אבל תוצאת הדבר הוא ודאי, כי בודאי
ינחם ובודאי שבו מצרימה, וכפירש"י.

מסקנה

1. איך טרננו מסביר - ובכך מרחיב - את פרוש רש"י כאן?
2. מה לפי זה הקולו שמתעורר?
3. איך "לשון בני אדם" מופיעה את טרננו להסבר הצנין?
4. מה לפי זה כאמת קרה?
5. האם אחרי כל זה הוא מסכים עם רש"י?

* * *

ד. אור החיים

פרק יג' פסוק יט:

(ט) פקד יפקד וגו'. טעם הפסל להצדיק
אמונת הדבר, וזה שעורו פקד פרוש
הפקידה שהבטיח ה' ודאי יפקד. עוד ירצה
לרמוז על ה' דברים על הרמקת הנזק ועל
הקרבת התועלת, הרמקת הנזק היא הצלתם
מעני מצרים ומעל סבלם, והקרבת התועלת
שיצאו ברב טוב לבית ישראל דכתיב (בראשית
ט"ו י"ד) ואחרי כן יצאו ברכוש גדול, וטעם
שרמז להם דבר זה ולפי שהוא נוגע לשבועה
שלא יהיה להם דבר זה סבה למניעה לכל
יעלו עצמותיו לצד שיהיו טרודים באסיפת
הזן וטעינת כסף וזהב כי ירבה באומרים ז"ל
(בכורות ה') שאין לה אגם מישאל שלא טען
עשרה (צ') חמורים מכסף וזהב של מצרים וזה
יהיה סבה למניעת הדבר, לזה אמר השבע וגו'
לאמר פקד יפקד גם פקידת העשר ואף על פי
כן מתחזקו עצמיהם ותסבילו עצמותי הגם
שחניה להם מאמצעות כן הפסד בשעור משאו
מכסף וזהב. ותמצא שכן עשה משה באומרים
ז"ל (שמות כ"ב פ"ב) שבמקום שישטען כסף וזהב
טען ארוננו של יוסף במקומו ונטל שקרו על
הדבר:

מזה אתכם. טעם אומרו מזה אין לומר כי
דוקא משם יעלוהו, אלא נתפסן לחזק
השבועה שמתהיה חזקה כדין הנשבע על דעת
חברו בשביל טובה שעשה לו, ולזה התנה
ואמר מזה פרוש על דרך אומרים ז"ל (בראשית
כ"ב פ"ב) בפסוק נסעו מזה נסעו מהאחזה
שהוא מנין ז"ה, והוא שרמז להם כאן בשעת
השבועה באומרו מזה אתכם פרוש כי
באמצעות חסד זה שהם נשבעים לו מה שהם
הפרידוהו מזה ונסעו מאחורו ועשו מה שעשו
לו עכשו יתקן הדבר ויהיו לאחדים, והוא
אומרו אתכם יהיו חונים מהנסיעה להיות אתם
עמם ונעקר העון ההוא והרי הם יחד באחזה,
והפונה בזה כי מחל להם מה שפשעו בו בעד
חסד זה שנשבעין לו, וכפי זה הנה הם
נשבעים על דעתו בשביל טובה שעשה להם:

1. קרא שוב את הפסוק האם יש קושי כל שהוא האצריק ביאור?
2. למה פצאיים: "פקד ופקוד"?
3. מה פירוש: הרחקת הנזק, והקרבת התוצאת?
4. מה ההפך ביניהם מבחינת ישראל?
5. מהו ההפסד האפשרי שצפוי להיות לישראל אם יקיימו את התחייבותם?
6. מה צעה משה כאן?
7. איך פקד מתקיים הנאמר בספר בראשית?
8. האם אכן פקד נסתיימה השנאה ונמחל להם?

* * *

ה. האברבנאל.

פרק יג' פסוק כא':

השאלה הרביעית באמרו: "ויי' הולך לפניו יומם בעמוד ענן" וגו' (יג, כא). כי הנה מלת 'הולך' או 'מתנועע', לא יפול בו יתברך, כיון שאינו גשם ואינו פח בגשם. והיה ראוי לומר: וה' מוליך לפניו יומם עמוד ענן וגו'. ומה ענין אמרו: "ללכת יומם ולילה" (שם), האם היו ישראל הולכים ביום ובלילה כבורחים.

אבל אמיתת הכתוב וכוונתו מבוארת, ששם "ויי'" נאמר על האלוה שברא העולם. ואמרו: "ויי' הולך", ענינו, שהשגחתו היתה הולכת לפניו לשמרם מכל דבר רע. והוא על דרך: "כי הולך לפניכם יי' ומאסיפכם אלוהי ישראל" (ישעיה נב, יב), ונאמר (מיכה ב, יג): "ויעבור מלכם לפניו ויי' בראשם", שהכל הוא רמז להשגחתו העליונה. יגיד הכתוב, שהוא יתברך, ביכלתו והשגחתו עליהם, עשה ביסוד האויר עמוד מן השמים עד הארץ, ישר ונכון כעמוד. והיה זה, להנחותם בדרך אשר ילכו בה. כי הנה, אלו היו הולכים דרך ארץ פלשתים, לא היו צריכים למי שיורה אליהם את הדרך, כי היה שם דרך סלולה. אמנם, במדבר שאין שם דרך ידוע, והיו צריכים למי שיורה אליהם את הדרך, הספיק הקדוש ברוך הוא צורכם בעמוד הענן ההוא. וכן זימן להם עמוד האש, שעשה גם כן ביסוד האויר רבו אש^כ עומד מן השמים לארץ, כתבנית העמוד שהבית עומד עליו מלמעלה למטה. והיה זה "להאיר להם", לפי שבהיותם במדבר לא יהיו להם גרות ולא שמן להדליק. ולמען לא יהיו כרשעים באפלה^{כז}, היה הקדוש ברוך הוא מוליך לפניו לכבדם ולשמחם, עמוד אש כדמות האבוקה הדולקת. וההומנות האלה זימן להם, לפי שידע שהיו עתידים ללכת זמן רב ומסעות רבות במדבר, לכן הקדים לתת להם כל הדברים הצריכים למסעיהם.

ואמנם אמרו: "ללכת יומם ולילה", אחשוב שלא נאמר על ישראל שילכו בדרכים יומם ולילה, כי ביום היו הולכים ולא בלילה, חרץ מליל קריעת ים סוף. והתורה ספרה בזה הדבר התמיד, לא מה^{כח} שהיה לאותה השעה בלבד. על כן אמרתי, ש"ללכת יומם ולילה" חוזר לעמוד הענן ועמוד האש, אשר זכר שעשאו האלהים כן, כדי שילכו לפני העם יומם ולילה, רוצה לומר: יומם עמוד הענן, ולילה עמוד האש. וזהו שביאר מיד באמרו: "לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה לפני העם". רוצה לומר: שלא היה מסיר הקדוש ברוך הוא אותם העמודים, האחד ביום והאחד בלילה, מלפני העם. וזהו: "ללכת יומם ולילה". והותרה בזה השאלה הרביעית.

1. פצצא מהי אאלתו של כרשנו א'נה מ'וחדת דוקא א'נאמר כאן?
2. מסוף אאלתו הוא מקשה קושי נוסף, מהו?
3. מהי תשובתו הצקרונית הכוללת לכל זה?
4. למה נצעה צמוד הצנן?
5. למה נצעה צמוד האש?
6. האם הלכו בני ישראל עם פיוט ואם בלי?
7. אם כן לפי מה היה צריך צמוד האש?

* * *